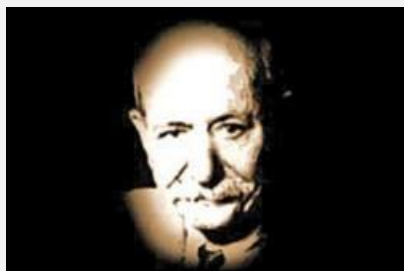

دهخدا؛ علامه ادبیات، فردوسی معاصر

علامه علی اکبر دهخدا که سال ها در راه خدمت به زبان و ادبیات ایران تلاش کرد، با نگارش لغت نامه کاری کرد که بسیاری از صاحب نظران آن را همسنگ اثر فردوسی در سرودن شاهنامه می دانند.

علامه علی اکبر دهخدا که سال ها در راه خدمت به زبان و ادبیات ایران تلاش کرد، با نگارش لغت نامه کاری کرد که بسیاری از صاحب نظران آن را همسنگ اثر فردوسی در سرودن شاهنامه می دانند.

علی اکبر دهخدا در سال 1257 در تهران به دنیا آمد. پدرش خان باباخان از ملاکان متوسط قزوین و پیش از زاده شدن دهخدا به تهران مهاجرت کرده بود. دهخدا در 10 سالگی پدر خود را از دست داد تا غلامحسین بروجردی که از دوستان خانوادگی آنها محسوب می شد کار تدریسش را به عهده بگیرد.

دهخدا زبان عربی و علوم دینی را در مدرسه حاج شیخ هادی نزد غلامحسین بروجردی فراگرفت و با تاسیس مدرسه عالی علوم سیاسی در آزمون ورودی آن شرکت کرد تا در زمره نخستین دانش آموختگان این رشته تازه وارد در کشور باشد.

معلم ادبیات فارسی مدرسه سیاسی، محمدحسین فروغی بود و به دلیل تسلط دهخدا بر زبان و ادبیات فارسی، گاهی تدریس کلاس را به عهده او می گذاشت. دهخدا در سال 1281 به عنوان منشی سفیر ایران در بالکان به اتریش سفر کرد و سال 1284 همزمان با شکل گیری جنبش مشروطه به کشور بازگشت.

**** آغاز فعالیت سیاسی**

بازگشت دهخدا به ایران آغاز فعالیت سیاسی و شهرت در روزنامه نگاری برای او بود. میرزا جهانگیرخان شیرازی برای راه اندازی روزنامه صور اسرافیل از دهخدا دعوت کرد.

صور اسرافیل در مدت 18 ماه تنها 32 شماره منتشر کرد و دهخدا در آغاز هر شماره مقاله ای درباره مسائل سیاسی، اقتصادی و اجتماعی می نوشت اما چیزی که او را در روزنامه نگاری مشهور کرد مقالاتی بود که در پایان صور اسرافیل با عنوان چرند و پرند می نوشت.

دخو نام مستعاری بود که وی برای نگارش چرند و پرندهایش در نظر گرفته بود و به نقد شرایط حاکم بر کشور با نگاهی طنز می پرداخت. شیوه نگارش دهخدا در چرند و پرند سابقه ای در ادبیات ایران نداشت و راهی نو در روزنامه نگاری کشور گشود.

**** خروج مجدد از کشور**

در زمان به توپ بستن مجلس شورای ملی به وسیله محمدعلی شاه قاجار، دهخدا به همراه جمعی از مشروطه خواهان به سفارت انگلیس پناهنده شد و در نهایت اجازه خروج از کشور را پیدا کرد.

دهخدا به فرانسه ، سپس سوئیس و ترکیه رفت اما در این دو کشور هم روزنامه صور اسرافیل را به همراه برخی از همکاران قدیمی خود منتشر می کرد. البته در این دوره میرزا جهانگیرخان دوست و یار قدیمی دهخدا در کنار او نبود زیرا در جریان کودتای محمدعلی شاه علیه مشروطه اعدام شده بود.

مسمط معروف یاد آر ز شمع مرده یاد آر در این دوره و با یاد میرزاجهانگیرخان سروده شد.

**** بازگشت به ایران و نمایندگی مجلس**

در زمان فتح تهران به وسیله مشروطه خواهان و خلع محمدعلی شاه از سلطنت، دهخدا در استانبول حضور داشت و با برگزاری انتخابات مجلس شورای ملی، از سوی مردم تهران و کرمان به نمایندگی برگزیده شد.

دهخدا نمایندگی مردم کرمان را پذیرفت و برخلاف بیشتر دوستان خود که به حزب دموکرات پیوسته بودند، به عضویت حزب اعتدالیون درآمد.

با آغاز جنگ جهانی اول و ورود نیروهای روسیه از شمال کشور به ایران و سقوط دولت، دهخدا به همراه جمعی از نمایندگان مجلس از جمله سید حسن مدرس از تهران خارج شدند و کمیته مهاجرت را ابتدا در قم و سپس کرمانشاه تشکیل دادند.

حکومت مهاجرت نیز منحل شد اما دهخدا حدود 2.5 سال میهمان روسای ایل بختیاری در چهارمحال و بختیاری بود و در این زمان نخستین جرقه های نگارش لغت نامه در ذهن او پدید آمد.

**** دوری از سیاست و بازگشت به صحنه علم**

پس از پایان جنگ، دهخدا از سیاست کناره گرفت و به فعالیت های علمی، ادبی و فرهنگی پرداخت.

در سال 1306 مدرسه سیاسی به مدرسه عالی حقوق و علوم سیاسی تغییر نام یافت و ریاست آن بر عهده علی اکبر دهخدا گذاشته شد. وی از سال 1313 که دانشگاه تهران تأسیس شد نیز ریاست دانشکده حقوق و علوم سیاسی را بر عهده داشت تا اینکه در سال 1320 از خدمات دولتی بازنشته شد.

دهخدا پس از بازنشستگی تمام وقت خود را صرف نگارش لغت نامه کرد و به سینه کسانی که از او درخواست نگارش مقالاتی مانند گذشته می کردند دست رد می زد.

دهخدا درباره این مسئله می گفت: در این زمانه بسیاری کسانی که حاضرند وقت و نیروی خود را صرف شعر گفتن و مقاله نوشتن و طبع و نشر آنها در روزنامه ها و مجلات کنند، ولی شاید کمتر کسی باشد که بخواهد و بتواند با تألیف آثاری مانند امثال و حکم و لغت نامه وظیفه ای دشوار و خسته کننده و طاقت سوز ولی واجب را تحمل نماید.

**** لغت نامه دهخدا**

مقدمات انتشار لغت نامه دهخدا از اواخر دهه 1300 خورشیدی با مساعدت دولت فراهم شد و اولین قراردادهای برای این منظور در سال های 1313 و 1314 بین وزارت معارف و علی اکبر دهخدا منعقد شد.

اولین مجلد لغت نامه در سال 1318 منتشر شد اما به دلیل کندی کار چاپخانه بانک ملی، آغاز جنگ جهانی دوم و حجم وسیع کار، چاپ آن متوقف شد.

پس از پایان جنگ، اندیشه چاپ و نشر تألیف دهخدا به یک ایده ملی تبدیل شد. در سال 1325 با طرح پیشنهادی عده ای از نمایندگان مجلس شورای ملی به رهبری محمد مصدق ماده واحده ای در مجلس به تصویب رسید که بر اساس آن وزارت فرهنگ مکلف به تأمین کارمندان و امکانات لازم برای تدوین لغت نامه شد.

به این ترتیب لغت نامه از یادداشت های گردآوری شده توسط دهخدا بسیار فراتر رفت و سازمان لغت نامه از آغاز تا پایان نشر کتاب از همکاری تعدادی از لغت شناسان برخوردار شد.

پس از درگذشت دهخدا در سال 1334، اداره لغتنامه از منزل وی به مجلس شورای ملی و سپس در سال 1337 به دانشگاه تهران منتقل شد و ریاست آن را محمد معین بر عهده گرفت.

دهخدا در زندگی خود علاوه بر لغت نامه آثار بسیاری از جمله امثال حکم، چرند و پرند (مجموعه مقالات)، فرهنگ فرانسه به فارسی، ابوریحان بیرونی، تعلیقات بر دیوان ناصر خسرو، پندها و کلمات قصار، دیوان شعر، تصحیح دواوین منوچهری، حافظ، سید حسن غزنوی، مسعود سعد، سوزنی سمرقندی، فرخی سیستانی، ابن یمین، لغت فرس اسدی، صاحب الفرس و منظومه یوسف و زلیخا را در کارنامه داشت.

**** فردوسی معاصر**

در زمانی که زبان فارسی و فرهنگ ایرانی به شدت از سوی زبان و فرهنگ عربی در معرض نابودی قرار داشت، فردوسی بزرگ با نگارش شاهکاری به نام شاهنامه زبان، ادبیات و فرهنگ کشور را نجات داد.

دهخدا هم در دوره ای که جامعه در معرض نوگرایی و تجددخواهی بود و خطر نابودی زبان فارسی را تهدید می کرد، با نگارش لغت نامه ای که قبل و بعد از آن بی مانند بود یک بار دیگر کاری مانند فردوسی انجام داد.

علامه علی اکبر دهخدا هفتم اسفند 1334 پس از سال ها خدمت به ایران و ایرانی دیده از جهان فرو بست.